

ЕЛМ ВӘ ХӘҖАТ 7
1984

Азәрбајчан ҺразисиндҺн ҺлдҺ едилмиш Һрхеоложи тапынтылар сүбүт едир ки, халгын јашајыш тҺрзи илҺ ҺлагҺдар олараг јаранмыш халчачылыг сҺнҺти онун тҺсҺррүфат мҺдҺнијјҺти илҺ јанашы инкншаф етмишдир. Тахыл вҺ дикҺр Һрзаг малларынын дашыныб сахланмасы ишиндҺ чувал, харал, хурчун, һейбҺ, палаз, чанта илҺ бҺрабҺр дикҺр мҺ'мулат нҺвлҺриндҺн истифадҺ олунмушдур. Узаг вҺ јахын кечмишин кҺчҺрилҺри чадыры дахилдҺн мҺнкҺмлҺндирмҺк, күлҺкдҺн горумаг, бҺзҺјиб кҺзҺллҺшдирмҺк мҺгсҺдилҺ 10 метрлҺр-

нуннијјэтлҺ маса вҺ чарпајы Һртүјү кими истифадҺ етмҺк олар. Ону да дҺјҺк ки, халча мҺ'мулаты вҺ чечимдҺн бир чох халглар, хусусилҺ түркмҺнлҺр чох кениш истифадҺ едирлҺр вҺ бундан республиканын бүдчҺсинҺ хейли кҺлир дахил олур. Бу мҺсэлҺ биздҺ ашагы сҺвијјэдҺдир. Доғрудур, телефоналты үчүн 30×30 см ҺлчүдҺ халча мҺ'мулаты, чечимдҺн чанта вҺ с. истҺсҺсал едирик. Лакин белҺ һҺдијјэлҺри чохалтмаг олар. Чечимин, дикҺр ховсузларын технологи имканлары чохдур. Онлардан гадынлар үчүн евдҺ кеймжҺ ајаг-

Мүасир мэдҺнијјҺтимиз вҺ халча мҺ'мулаты

лҺ узунлуғу олан нахышлы палаз вҺ зили золагларындан истифадҺ етмишлҺр. ИстҺр кҺч заманы, истҺр отураг һҺјатда јорған-дешҺји, палтар-палазы вҺ с. сахламаг үчүн халча вҺ палаз техникасы илҺ һазырланмыш мҺфрҺшлҺрдҺн истифадҺ едилмишдир.

Бајрамларда, тој шҺнликлҺриндҺ еви, күчҺ гапысыны, рҺсми гонаглар гҺбул едиллҺркҺн мејданлары, тағлары күллү халчаларла бҺзҺмишлҺр, гызлара евдҺки Һн јахшы халчалардан чҺниз вермишлҺр.

РүтүбэтдҺн горулмаг мҺгсҺдилҺ јерҺ һҺсир, зили, кечҺ, палаз вҺ сумах халчалар дҺшҺнмишдир.

Халча вҺ халчачылыг мҺ'мулаты инди дҺ халгын мҺишҺтинҺ чох кениш дахил олмушдур. ЕвлрдҺ — истҺр отағларын дҺшҺнимҺсиндҺ, истҺрсү дҺ мебелан рҺнки, декҺру вҺ гојуллушуна ујғун олараг диван вҺ чарпајынын үстүндҺ, габағында халчадан истифадҺ едилир. ДаҺа јахшы тҺртибатла халчадан һазырланмыш балышлар илҺ диванларын үстүнүн бҺзҺји олмушдур. Халча мҺ'мулатындан гадын чанталары, миниагүр Һлчүлү пул кисэлҺри вҺ с. һазырланыр. Һм дҺ инди онларын чешиди артмагда вҺ ичрачылыг кейјијјэтлҺри јүксҺлмҺкдҺдир. ШҺкилдҺки чанталарын икисини кҺркҺмли халча устасы СүсҺн МүзҺффҺрова тохумушдур. Лакин лап јахын кечмишҺ гҺдҺр јорған-дешҺк, күрсү, хонча вҺ тахт үстүнҺ салынан ТҺбриз вҺ Гарабағын Һлван илҺк чечимлҺринин јери бош галмышдыр. УрҺјҺјатан рҺнк дүзүмү вҺ орижинал технологи хусунијјэтлҺринҺ кҺрҺ тирмҺ илҺ мүгајисҺ едилҺн Гарабағын ипҺк чечимлҺриндҺн (буна Нахчыван вҺ с. јерлҺрдҺ кечи чечими дҺ дҺјирлҺр) инди бҺјүк мҺм-

габы, стҺканалты, чайникалты, пул кисҺси вҺ с. истҺсҺсал едилсҺ, һҺм Һзүмүз, һҺм дҺ туристлҺр тҺрҺфиндҺн јахшы алынар.

1983-чү илин сентјабр ајында Бақыда кечирилҺн ШҺрг халчачылыгы үзрҺ Бейналхалг симпозиум заманы Бақынын РҺсм галереясында тҺшкил едилмиш кушлҺрин бириндҺки гадын кҺмҺри вҺ гадын ајагабылары Һз орижиналлыгы илҺ нүмајҺндэлҺрин чох хошуна кҺлмишдир. БҺмчинин һазырда дүнја музейлҺринин бҺзҺји олан, онлара мҺфрҺш, хурчун, һейбҺ, јҺһҺрүстү халча, чувал вҺ с. кими мҺ'мулатлары верҺн Азәрбајчан халчачылыг сҺнҺти инди бунлара диванүстү балышлар, креслоүстү, гадын кҺмҺри, ајагабы вҺ с. ҺлвҺ етмишдир. БизчҺ, һҺмин мҺ'мулатларын чешидлҺрини кенишлҺндирмҺјин вахты чохдан чатмышдыр. Бу мҺгсҺдлҺ классик ҺдҺбијјат вҺ халг нағылларындакы образлардан истифадҺ етмҺк олар. МҺсэлҺн, Азәрбајчан халчачылыгынын халг јарадычылыгы голунда гҺдим ҺфсанлҺрдҺн, хейрин шҺр үзҺриндҺ үстүнлүјүнү кҺстҺрҺн «Синурғ вҺ ҺждаҺа», «МӘлиқмӘммӘд нағылы», «Нуһун кӘмиси», «ТӘбиӘт мӘнзәрлҺри: дӘниз, дағ, бағ, күнҺшин батмасы», «овчулуг», «тонгал» вҺ с. кими мөвзулар вардыр. «Нуһун кӘмиси» ҺфсанҺсинҺ ҺсҺсҺн тохунмуш халчаларда ара сҺһдҺ кӘминни хатырладан турунчун дахилиндҺ бҺјүк ағач вҺ чохлу һейван тҺсвирлҺри диггҺти чөлб едир. «СӘлмҺ сөјүд» адланан чешиддҺ исҺ халг һҺјатынын Һн ширин хатирлҺр мотиви олан булаг вҺ јашыл будағларынын онун үстүнҺ тҺкүмүш сөјүд тҺсвир олунмушдур. Бунлардан ҺлвҺ, Һизаминин «Лейли вҺ Мечнун», «Фәрһад вҺ Ширин» поемалары, «Бајгушларын сөһбҺти», «КәрпичкӘсҺн

гоча» һекајәләри, Фүзулинин «Лејли вә Мәчнун» поемасы вә диқәр әсәрләр дәфәләрлә бөјүк, кичик өлчүлү халчаларын мөвзусу олмушдур. Бә'зән исә бу устад шаирләримизин төкчә бир ше'ри нечә-нечә тохуначаг халча үчүн мөвзүја чеврилмишдир. Мәсәлән, Фүзулинин «Шәби-һичран» ше'ри әсасында Азәрбајчан ССР халг рәссамы Л. Кәримов гәрәфиндән јарадылмыш бәдин-уникал халча Азәрбајчан халчачылыг мәдәнијјетинин улдузу кими бир чох сәркиләри ишыгландырыр. Бу јазынын мүәллифи дә Фүзулинин 3 ше'ри әсасында үч мүхтәлиф бәдин-уникал халча тохумушдур ки, онлар һазырда Азәрбајчан Дөвләт Халчачылыг Музеји, Азәрбајчан Дөвләт Тарих Музеји вә Москвада Шәрг Халглары Мәдәнијјәти Музејиндә нүмајиш етирилмәкдәдир. Мүасир Азәрбајчан мәдәнијјетинин јүксәк инкишаф сәвијјәси вә еләчә дә поезијамыз бир чох халчаларын түкәнмәз илһам хәзинәсидир.

В. И. Ленин, Н. Нәриманов, М. Әзизбәјов, М. Ф. Ахундов, М. Ә. Сабир вә башгаларынын сурәтләри Азәрбајчан

халчачылыгында, сувенир јарадычылыгында өз әксини тапмышдыр. Халглар достлуғу, халг гәһрәмәнлыгларынын көстөрән дастанлар да бу сәнәтдә өз әксини тапмалыдыр. Нүшабә, Хуршидбану, Һәчәр, Севил Газыјева вә башгаларынын сурәтләри дивар бәзәји вә сувенирләр үчүн ән јахшы мөвзулар ола биләр.

Мүасир төләбата ујғун кичик өлчүлү мә'мулат вә сувенирләр һазырланмасы саһәсиндә «Азәрхалча» истәһсалат бирлији бир сыра ишләр көрмүшдүр. Лакин көрүләси ишләр һәлә чохдур. Беләки, ипәк матерналындан, тәбии бојаглардан истифадә етмәк, јүксәк сыхлыгында мә'мулат һазырламаг, техноложии нәгсанлары тамамилә ләғв етмәк вә сырадан чыхмыш классик чешниләри бәрпа етмәк өз һәллини көзләјән мәсәләләрдир. Дејиләнләрин һәлли мүасир Азәрбајчан мәдәнијјетиндә халчачылыг мә'мулатынын чәкисинин артмасына хәјли көмәк етмиш оларды.

Чәфәр МҮЧИРИ.